

1. O. Honorat Koźmiński

O. HONORAT KOŹMIŃSKI
kapucyn

WYBÓR PISM

Wydali, wstępem i przypisami opatrzyli
O. FLORIAN DUCHNIEWSKI OFM CAP.
i O. GABRIEL BARTOSZEWSKI OFM CAP.

1968

WSTĘP

„Ten mnich będący duszą całego splotu męskich i żeńskich zgromadzeń jest zawsze niewidzialny” — napisała o o. Honoracie w swoim pamiętniku współcześnie żyjąca Maria Górka. Istotnie, ten człowiek był niemal niewidzialny. Widziano go tylko wcześniej rano przy ołtarzu i później, gdy przemykał się szybko do konfesjonaułu ze wszystkich stron zamkniętego. A jednak ten właśnie człowiek spowodował głęboki ferment w społeczeństwie polskim w Królestwie, docierał on do wszystkich klas społecznych ze swą ideą odnowy ducha.

Jakim był o. Honorat za życia, takim imię jego pozostało i po jego śmierci. Mimo, iż należał bezsprzecznie do rzędu ludzi najbardziej zasłużonych dla Kościoła Katolickiego w Polsce w drugiej połowie XIX wieku, jednak pozostał on nieznanym szerszym kręgom społeczeństwa. Niewiele o nim pisano. Nie doczekał się też jeszcze naukowo opracowanego życiorysu. Złożyło się na to szereg przyczyn: warunki społeczno-polityczne, w jakich przyszło mu żyć i pracować, niemal całkowite wyniszczenie jego prowincji zakonnej przez kasatę 1864 r., reorganizacja i częściowy upadek zgromadzeń przez niego założonych oraz to, że miał zaciętych wrogów i zajadłych przeciwników, których przerastał swoją dalekowzrocznością, a którzy nie potrafili zrozumieć tak nowatorskich, jak na tamte czasy, form życia zakonnego. Opracowanie takiego życiorysu utrudniała również spuścizna pisarska wprost gigantycznych rozmiarów, jak chyba żadnego kandydata na ołtarze. Dopiero obecnie jest w przygotowaniu monografia popularno-naukowa, która będzie pierwszą próbą krytycznej oceny jego życia w świetle źródeł. Można żywić nadzieję, że w niedługim czasie będzie dostępna przynajmniej w maszynopisie.

Niniejszy wybór pism ma na celu ukazanie o. Honorata w świetle jego pism. Przez większą część życia przymusowo zamknięty w klasztorze interesował się niemal wszystkimi zjawiskami i problemami ówczesnej epoki. Całą duszą w nie zaangażowany i czujny na wszystko, co służyło lub mogło szkodzić bożej sprawie, nie rezygnował ani na chwilę z możliwości oddziaływania na społeczeństwo. Pozbawiony możliwości zewnętrznej akcji kontaktował się listownie z osobami będącymi pod jego wpływem. Stąd powstała obfita korespondencja, obejmująca dziesiątki tysięcy listów, z których tylko część ocalała.

Jako niezmordowany apostoł wykorzystywał każdą chwilę, aby oddziaływać na otoczenie za pośrednictwem religijnej książki. Dzięki temu w ciągu długich lat życia wyszły spod jego pióra dziesiątki pozycji, z których część została ogłoszona drukiem, a niemal połowa pozostała w rękopisie.

O. Honorat należy też do rzędu wybitniejszych kaznodziejów XIX wieku. Nie wygłosił kazania bez bardzo sumiennego przygotowania go na piśmie. Owocem tych wysiłków kaznodziejskich były tomiki kazań napisanych *in extenso* lub w szczegółowych szkicach. Zachowało się około 1500 kazań.

Założywszy ponad 20 zgromadzeń zakonnych musiał wiele napracować się nad tekstami ustawodawczymi, zwłaszcza że dla niektórych zgromadzeń napisał kilka, a nawet kilkanaście redakcji konstytucji.

Osoby związane z o. Honoratem zarówno ze zgromadzeń, jak i spoza nich, skrzętnie zbierały jego pisma. Dlatego zachowało się ich wiele, mimo iż duża część musiała ulec zniszczeniu z powodu rewizji. Spuścizna pisarska o. Honorata jest w posiadaniu archiwum Prowincji Warszawskiej OO. Kapucynów, ale jako wydzielony zespół podpadający pod kompetencję wicepostulatora sprawy beatyfikacji Sługi Bożego. Spora część spuścizny przechowywana jest w archiwach zgromadzeń założonych przez o. Honorata oraz pewna ilość w archiwach św. Kongregacji Zakonników i Kurii Generalnej zakonu.

W niniejszym zbiorze pragniemy tylko zaanonsować całość spuścizny pisarskiej o. Honorata, ponieważ pełne wydanie pism nastroczałoby zbyt wiele kłopotów i byłoby wprost niemożliwe. Drukujemy natomiast tylko niektóre pozycje. Kryterium wyboru stanowiła przydatność pism o. Honorata dla historii Kościoła Katolickiego w Polsce oraz pragnienie ukazania w nich żywego człowieka na tle swej epoki, tak niesłuchanie trudnej dla katolicyzmu polskiego. Cały splot stosunków i wydarzeń zawsze żywo ukazuje się w listach, dlatego umieściliśmy ich najwięcej, by czytelnikowi ukazać o. Honorata takiego, jakim był na codzień, zaangażowanego w ogromnej masie spraw wielkich i drobnych, które potem ukształtowały się w imponujące dzieło. Wybrane fragmenty notatek duchownych odsłaniają nam tajemnicę wewnętrznego życia założyciela licznych rodzin zakonnych, gorliwego apostoła i męża bożego. W dalszych zaś działach pism przemówi o. Honorat jako kaznodzieja i ustawodawca.

Zbiór niniejszy zawiera następujące pozycje:

I. Listy do władz kościelnych zakonnych i diecezjalnych.

- 2 listy do o. Bernarda z Andermatt, generała zakonu.
- 1 do o. Pacyfika z Sejano, generała zakonu.
- 1 do o. Wenantego z Lisle-en-Rigault, generała zakonu.
- 1 do ks. bpa Henryka Piotra Kossowskiego.

- 1 do ks. arcybpa Wincentego Popiela.
- 1 do księży biskupów Królestwa Polskiego.

II. Listy do zakonników i kapłanów diecezjalnych.

- 1 do br. Cypriana Michałowskiego, kapucyna.
- 1 do o. Prokopa Leszczyńskiego, kapucyna.
- 1 do o. Feliksa Sadowskiego, kapucyna.
- 1 do o. Wacława Nowakowskiego, kapucyna.
- 1 do o. Mariana Najdeckiego, kapucyna.
- 1 do o. Zenona Gorlickiego, kapucyna.
- 1 do współbraci w klasztorze nowomiejskim.
- 1 do ks. Jana Mazanka.
- 1 do księży proboszczów Królestwa Polskiego.
- 2 do ks. Adolfa Pleszczyńskiego.
- 1 do ks. Józefa Kłosa.

III. Listy do sióstr ze zgromadzeń przez siebie założonych.

- A. Do Zgromadzenia Sióstr Felicjanek.
 - 2 do s. Magdaleny Borowskiej.
 - 1 do s. Moniki Sybilskiej.
 - 1 do s. Elżbiety Stummer.
 - 1 do s. Angeli Truskowskiej.
- B. Do Sióstr Kapucynek w Przasnyszu i w Kętach.
 - 1 do s. Izabelli Lebenstein.
 - 1 do s. Klary Sejde.
- C. Do Zgromadzenia Sióstr Posłanniczek Serca Jezusowego.
 - 3 do p. Zofii Głuszczyńskiej.
 - 1 do s. Józefy Chudzyńskiej.
- D. Do Zgromadzenia Sióstr Służek NMP Niepokalanej.
 - 1 do s. Józefy Sieradzkiej.
 - 1 do s. Anieli Szymańczak.
 - 2 do s. Franciszki Zmysłowskiej.
- E. Do Zgromadzenia Córek NMP od Siedmiu Bolesci.
 - 2 do s. Feliksy Kołakowskiej.
- F. Do Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek od Cierpiących.
 - 4 do s. Kazimiery Gruszczyńskiej.
- G. Do Zgromadzenia Sióstr Sług Jezusa.
 - 4 do s. Eleonory Motylowskiej.
 - 1 do s. Kazimiery Ratyńskiej.
- H. Do Zgromadzenia Córek Najczystszej Serca NMP.
 - 3 do s. Pauli Maleckiej.
- I. Do Zgromadzenia Sióstr Imienia Jezus.
 - 2 do s. Filomeny Herman-Iżyckiej.

- J. Do Zgromadzenia Małych Sióstr Niepokalanego Serca Maryi.
10 do s. Anieli Godeckiej.
1 do s. Jolanty Muškiewicz.
- K. Do Zgromadzenia Sióstr Zwiastunek Wynagradzania.
1 do s. Teresy Boczkowskiej.
1 do s. Aleksandry Szczepkowskiej.
1 do s. Zofii Szczepkowskiej.
- L. Do Zgromadzenia Córek Maryi Niepokalanej.
2 do s. Ludwika Gąsiorowskiej.
- Ł. Do Zgromadzenia Sióstr Pocieszycielek Najświętszego Serca Jezusowego.
1 do s. Marii Łozińskiej.
2 do s. Janiny Wolskiej.
- M. Do Zgromadzenia Sióstr Służebnic Matki Dobrego Pasterza.
1 do s. Wiktorii Roguckiej.
1 do s. Heleny Bułharowskiej.
- N. 2 listy okólne do braci i sióstr zgromadzeń ukrytych.
- IV. Listy do różnych osób.
1 do Zofii Borkowskiej.
4 do Marii Górskiej.
2 do Ludwika Górskiego.
1 do Feliksy Kozłowskiej.
1 do Aleksandra Koźmińskiego.
1 do Wincentego Lutosławskiego.
2 do Stefani Luczyckiej.
2 do Jana Sieradzkiego.
- V. Wypisy z Notatnika duchownego.
1. Na cześć Niepokalanego Serca Najświętszej Maryi Panny w rocznicę ofiarowania się tej Pierworodnej Córki Boga na służbę Jego świętą.
2. Nabożeństwo do Matki Bożej.
3. Noty z rekolekcji odbywanych w Warszawie w roku 1855 i 1856.
4. Noty z rekolekcji 1886 roku.
5. Refleksje na temat reorganizacji zgromadzeń ukrytych.
6. Akt odnowienia ślubów w ręku Przenajświętszej Maryi Panny w dniu Oczekiwania PMP 18 grudnia 1868 r.
- VI. Objasnienia dotyczące się zgromadzeń ukrytych przed światem.
- VII. Kazania.
1. Mowa pogrzebowa przy przewiezieniu i pochowaniu zwłok śp. Elfydy Zamoyskiej w lipcu 1873 we Włodawie.

VIII. Teksty ustawodawcze.

1. Ustawa dla sióstr Służek.
2. Rady dla Służek Niepokalanej.

Opracowanie pism o. Honorata Koźmińskiego jest nietatwe. Autor pisał bardzo nieczytelnym, drobnym pismem, często na skrawkach papieru. Chronologia listów nastrocza niemało trudności. Jedyne listy do władz kościelnych, osób duchownych i świeckich przeważnie są datowane, natomiast do zgromadzeń pisane są zwykle bez miejsca i daty, często skrótami myślowymi. Podyktowane to było sytuacją zewnętrzną i ukrytym charakterem zgromadzeń założonych przez o. Honorata. Stąd podjąć trzeba niemały trud, aby ustalić chronologię i adresatów. W wydanym zbiorze zmodernizowano pisownię pozostawiając oryginalny język i styl autora.

Na tym miejscu wyrażamy głęboką wdzięczność ks. Redaktorowi prof. drowi Alfonsowi Schletzowi za udostępnienie dla pism o. Honorata specjalnego numeru „Naszej Przeszłości” oraz za fachowe wskazówki.

Wykaz skrótów

- Archiwa:
- AGZK – Archiwum Generalne Zakonu Kapucynów w Rzymie.
 - AKN – Archiwum Klasztoru w Nowym Mieście n/Pilicą.
 - AKPK – Archiwum Krakowskiej Prowincji Kapucynów w Krakowie.
 - AWP – Archiwum Wicepostulatora w Warszawie.
 - AWPK – Archiwum Warszawskiej Prowincji Kapucynów w Warszawie.
 - AZSDP – Archiwum Zgromadzenia Sióstr Matki Dobrego Pasterza w Piasecznie.
 - AZSF – Archiwum Zgromadzenia Sióstr Felicjanek w Krakowie.
 - AZSfb. – Archiwum Zgromadzenia Sióstr Fabrycznych w Częstochowie.
 - AZSFr. – Archiwum Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek od Cierpiących w Warszawie.
 - AZSIJ – Archiwum Zgromadzenia Sióstr Imienia Jezus w Warszawie.
 - AZSJ – Archiwum Zgromadzenia Sióstr Sługi Jezusa w Warszawie.
 - AZSM – Archiwum Zgromadzenia Braci Sług Maryi w Nowym Mieście n/Pilicą.
 - AZSN – Archiwum Zgromadzenia Sióstr Niepokalanek w Nowym Mieście n/Pilicą.
 - AZSPSJ – Archiwum Zgromadzenia Sióstr Pocieszycielek Serca Jezusowego w Warszawie.
 - AZSS – Archiwum Zgromadzenia Sióstr Serafitek w Krakowie.
 - AZSSI. – Archiwum Zgromadzenia Sióstr Służek NMP Niepokalanej w Mariówce.
 - AZSSr. – Archiwum Zgromadzenia Sióstr Sercanek w Nowym Mieście n/Pilicą.